

PORTUGALSKA RAMA KWALIFIKACJI

WPROWADZENIE ____ 2

- 1. INSTYTUCJE ODPOWIEDZIALNE ZA STWORZENIE ORAZ IMPLEMENTACJĘ PrRK ____ 4**
- 2. PORTUGALSKA RAMA KWALIFIKACJI ____ 5**
- 3. PORTUGALSKI SYSTEM EDUKACYJNY I NADAWANE W NIM KWALIFIKACJE ____ 8**
  - 3.1. KSZTAŁCENIE W PRZEDSZKOLACH ____ 10**
  - 3.2. KSZTAŁCENIE W SZKOŁACH PODSTAWOWYCH ____ 10**
  - 3.3. KSZTAŁCENIE W SZKOŁACH PONADPODSTAWOWYCH ____ 11**
  - 3.4. KSZTAŁCENIE WYŻSZE, NIE PRZEBIEGAJĄCE NA UNIWERSYTETACH ____ 12**
  - 3.5. KSZTAŁCENIE W SZKOŁACH WYŻSZYCH ____ 12**
- 4. PRZYKŁAD KWALIFIKACJI NADAWANYCH W PORTUGALSKIM SYSTEMIE EDUKACYJNYM ____ 13**
- 5. ZAPEWNIANIE JAKOŚCI KSZTAŁCENIA I NADAWANYCH KWALIFIKACJI ____ 14**

BIBLIOGRAFIA ____ 17

WPROWADZENIE

Zgodnie z konstytucją Portugalia jest republiką, w której władzę ustawodawczą sprawuje jednoizbowy parlament – Zgromadzenie Repbliki – a władza wykonawcza jest podzielona między prezydenta a gabinet ministrów¹. Za politykę edukacyjną w Portugalii odpowiada Ministerstwo Edukacji.

Liczba mieszkańców	PKB per capita (dol.)	Nakłady na edukację (% PKB)
10 562 178 ² (2011)	22 991 ³ (2012)	5,8 ⁴ (2009)

W 2009 r. jedynie 30 proc. Portugalczyków miało wyższe wykształcenie lub jego ekwiwalent⁵, a tylko co czwarty przyznawał, że w ciągu miesiąca przeczytał jakąś książkę⁶. Od przeszło dwudziestu lat kolejne rządy Portugalii przygotowywały plany reform w zakresie edukacji. Realne zmiany zaszły jednak dopiero w kilku ostatnich latach. Ich konsekwencją jest m.in. stworzenie Portugalskiej Ramy Kwalifikacji (PrRK). Prace nad nią rozpoczęto z końcem 2009 r., w październiku 2010 r. PrRK została zatwierdzona przez rząd.

W 2007 r. rząd portugalski stworzył „Program Reform Szkolenia Zawodowego”, co było wstępem do tworzenia krajowego systemu kwalifikacji. Była to pierwsza próba odzwierciedlenia relacji między wykształceniem, szkoleniami zawodowymi a potrzebami i uwarunkowaniami rynku pracy. Jednym z celów wprowadzanych zmian było też doprowadzenie do sytuacji, w której minimalnym poziomem posiadanych kwalifikacji byłoby wykształcenie średnie. Z tego powodu wprowadzono m.in. wymóg obowiązkowej nauki do ukończenia 18. roku życia. Reformy miały jednak znacznie szerszy zakres, ze szczególnym uwzględnieniem kształcenia zawodowego. Wzmocniono relację między kształceniem ogólnym i zawodowym, promując uzyskiwanie kwalifikacji z obu tych obszarów jednocześnie – mechanizm tzw. podwójnej certyfikacji. Jest on adresowany do uczniów szkół zawodowych oraz pracujących osób dorosłych. Poprzez udział w kształceniu opartym na modułach oraz szkoleniach mają oni możliwość uzupełnienia luk w kształceniu ogólnym. Mechanizm został zatwierdzony w Porozumieniu o Reformie Szkoleń Zawodowych sygnowanym przez rząd i najważniejszych partnerów społecznych sektora edukacji w 2007 r.⁷

¹ <http://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/konst/portugalia-s.html>

² http://www.ine.pt/scripts/flex_definitivos/Main.html

³ <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2012/02/weodata/weorept.aspx?pr.x=50&pr.y=15&sy=2012&ey=2012&scsm=1&ssd=1&sort=country&ds=.&br=1&c=182&s=NGDP%2CNGDPD%2CNGDPPC%2CNGDPDPC%2CPPPGDP%2CPPPPC&grp=0&a=>

⁴ <http://data.worldbank.org/indicator/SE.XPD.TOTL.GD.ZS>

⁵ http://www.nytimes.com/2012/06/08/world/europe/portugal-shrugs-at-austerity.html?pagewanted=all&_r=0

⁶ „The Economic Dimensions of Literacy in Portugal: A Review”, s. 102; publikacja dostępna pod adresem: <http://www.gepe.min->

[edu.pt/np4/?newsId=364&fileName=The_Economic_Dimensions_of_Literacy_in_P.pdf](http://www.gepe.min-edu.pt/np4/?newsId=364&fileName=The_Economic_Dimensions_of_Literacy_in_P.pdf)

⁷ <http://www.eqavet.eu/gns/what-we-do/implementing-the-framework/portugal.aspx>

Do krajowego systemu kwalifikacji włączono również wzmocnione mechanizmy umożliwiające ocenę kwalifikacji uzyskiwanych drogą poza- i nieformalną. To przede wszystkim stworzony w 2000 r. tzw. system Uznawania, Walidacji i Certyfikacji Kompetencji (RVCC). W założeniu, w ciągu dekady miał on wypełnić luki w wykształceniu ogólnym i zawodowym co najmniej miliona osób obecnych już na rynku pracy (w 2006 r. w Portugalii było 3,5 mln pracujących nie posiadających wykształcenia średniego, a wśród nich – 2,6 mln nie miała nawet pełnego wykształcenia podstawowego). System RVCC miał więc w założeniu wspierać kształcenie osób dorosłych, które przerwały naukę w szkołach podstawowych lub średnich bez uzyskania kwalifikacji – pozwalając uzupełnić braki zarówno z zakresu edukacji ogólnej, jak i zawodowej. Jego częścią stała się sieć 452 placówek, tzw. Centrów Nowych Możliwości, powstałych na bazie zlikwidowanej Krajowej Agencji ds. Kształcenia i Szkoleń Dorosłych. Umożliwiają one dorosłym dostęp do systemu edukacyjnego, zwłaszcza szkoleń zawodowych oraz procesu RVCC dla kwalifikacji zdobytych w ramach pracy zawodowej. Na instytucjach i procedurach RVCC jest oparty portugalski model edukacji i szkoleń osób dorosłych (AET).⁸

W celu koordynacji nowego systemu stworzono Krajową Agencję ds. Kwalifikacji⁹, mającą m.in. zarządzać systemem nadawania, walidacji i certyfikacji kwalifikacji. Odpowiedzialność za wprowadzane rozwiązania oraz funkcjonowanie krajowego systemu kwalifikacji spoczywa na trzech instytucjach: Krajowej Agencji ds. Kwalifikacji, Krajowej Radzie ds. Szkolenia Zawodowego¹⁰ oraz Radach Kwalifikacji Sektorowych (16 grup roboczych z rozmaitych branż, pełniących funkcje doradcze oraz dbających o zapewnianie jakości w ramach kształcenia zawodowego).

W ramach reform stworzono również Krajowy Katalog Kwalifikacji¹¹, będący zarówno bazą danych, jak i instrumentem zarządzania systemem kwalifikacji zawodowych, zwłaszcza tych spoza obszaru kształcenia wyższego. Katalog zawiera spis ścieżek zdobywania kwalifikacji opracowany z uwzględnieniem potrzeb gospodarki, pozwala koordynować szkolenia prowadzące do podwójnej certyfikacji (czyli łączących kwalifikacje z obszaru kształcenia ogólnego i zawodowego), jest przewodnikiem po szkoleniach zawodowych, zawiera wskazówki dotyczące procesu uznawania kompetencji uzyskanych w edukacji pozaformalnej i poprzez uczenie się nieformalne. Swobodny dobór modułów pozwala stworzyć indywidualną ścieżkę uzupełniania brakujących kwalifikacji. W tej chwili w Katalogu znajdują się 253 – oparte na efektach uczenia się – kwalifikacje z 39 obszarów¹². Za administrowanie i rozwijanie Katalogu odpowiada Krajowa Agencja ds. Kwalifikacji.

⁸ Szczegółową analizę historii i funkcjonowania systemu RVCC można znaleźć np. w dokumencie „Recognition, validation and certification of competences: the low-qualified and the learning paradigm in Portugal” Isabel P. Gomes, Joaquim L. Coimbra, Isabel Menezes

⁹ www.anqep.gov.pt

¹⁰ National Council for Professional Training

¹¹ <http://www.catalogo.anqep.gov.pt/Home/Index>

¹² Dane za “Report on the Referencing of the National Qualifications Framework to the European Qualifications Framework”, June 2011

Stworzono także mechanizmy nadzoru i zapewniania jakości kształcenia oraz ścieżek rozwoju zawodowego ujętych w krajowym systemie kwalifikacji.

Portugalska Rama Kwalifikacji jest jednym z elementów opisanych wyżej reform edukacji. Została stworzona równocześnie z innymi wprowadzanymi rozwiązaniami – jako fundament systemu i mechanizm napędzający proces dalszych reform. PrRK ma ułatwiać integrację edukacji ogólnej i kształcenia zawodowego, wprowadzenie edukacji opartej na efektach uczenia się, ocenę kwalifikacji zdobywanych w wyniku pracy zawodowej oraz orientację w systemie edukacji i szkoleń.

1. INSTYTUCJE ODPOWIEDZIALNE ZA STWORZENIE ORAZ IMPLEMENTACJĘ PrRK

W procesie powstawania i implementacji PrRK uczestniczą dwa ministerstwa: **Ministerstwo Edukacji i Nauki**¹³ (w skład którego weszło istniejące wcześniej jako osobna instytucja Ministerstwo Nauki, Technologii i Wyższego Wykształcenia) oraz Ministerstwo Pracy¹⁴. Są one przede wszystkim odpowiedzialne za przygotowanie koniecznych zmian w portugalskim prawodawstwie oraz dostosowanie istniejących rozwiązań prawnych do potrzeb PrRK. Nadzorują również instytucje odpowiedzialne za stworzenie i implementację PrRK.

Decyzją Ministerstwa Edukacji rolę Krajowego Punktu Koordynacyjnego (NCP) przejęła **Krajowa Agencja ds. Kwalifikacji**. Przyznano jej szeroki zakres kompetencji: Agencja zajmuje się odniesieniem poziomów PrRK do poziomów Europejskiej Ramy Kwalifikacji (ERK), zapewnieniem dostępu do informacji na temat procesu referencyjnego dla wszystkich zainteresowanych oraz zachęcaniem partnerów do udziału w pracach związanych z powstawaniem PrRK i odnoszeniem jej do ERK. We współpracy z Generalnym Dyrektoriatem ds. Wyższego Wykształcenia¹⁵ Agencja przeprowadziła szeroko zakrojony proces konsultacji dotyczących stworzenia poziomów 5-8 PrRK i odniesienia ich do poziomów 5-8 ERK.

Bieżący nadzór nad pracami oraz monitoring procesu referencyjnego został powierzony **Komitetowi Wykonawczemu**, złożonemu z przedstawicieli instytucji odpowiedzialnych w portugalskim systemie edukacyjnym za nadzór nad nadawaniem kwalifikacji oraz zapewnianie jakości procesu nauczania (w tym Krajowa Agencja ds. Kwalifikacji, Generalny Dyktoriat ds. Wyższego Wykształcenia, Generalny Dyktoriat ds. Innowacji I Rozwoju Programów Nauczania¹⁶, Generalny Dyktoriat ds. Zatrudnienia i Relacji Pracowniczych¹⁷, Agencja ds. Akredytacji i Oceny Wyższego Wykształcenia¹⁸). Do przygotowania raportu referencyjnego powołano **Techniczną Grupę Roboczą** pod

¹³ <http://www.portugal.gov.pt/en/the-ministries/ministry-of-education-and-science.aspx>

¹⁴ <http://www.portugal.gov.pt/pt/os-ministerios/ministerio-da-solidariedade-e-seguranca-social.aspx>

¹⁵ <http://www.dges.mctes.pt/DGES/pt>

¹⁶ <http://www.dgidc.min-edu.pt/>

¹⁷ <http://www.dgert.mtss.gov.pt/>

¹⁸ <http://www.a3es.pt>

przewodnictwem reprezentantów Krajowej Agencji ds. Kwalifikacji, złożoną z przedstawicieli tych samych instytucji.

Wspomniane wyżej Rady Sektorowe – reprezentujące 16 czołowych branż – wspierają Krajową Agencję ds. Kwalifikacji w zakresie rozwijania i aktualizacji Krajowego Katalogu Kwalifikacji. W szczególności dotyczy to definiowania kwalifikacji i kompetencji, które odpowiadają potrzebom rozmaitych sektorów gospodarki, a także analizowania propozycji aktualizacji Krajowego Katalogu Kwalifikacji – zwłaszcza w przypadku dodawania nowych kwalifikacji do katalogu lub też aktualizacji, zmian czy wykreślenia istniejących kwalifikacji. Rady zachęcają też do pogłębiania współpracy między różnymi partnerami sektora edukacji. W ich skład wchodzi m.in. partnerzy społeczni, instytucje organizujące szkolenia oraz naukę, instytucje i organizacje odpowiedzialne za formułowanie regulacji dotyczących poszczególnych zawodów, instytucje publiczne nadzorujące dane sektory gospodarki, centra technologii i innowacji, a także firmy prywatne.

W procesie powstawania PrRK oraz odnoszenia jej do ERK brały też udział inne organizacje – od agend i instytucji państwowych, przez organizacje sektora edukacji, po stowarzyszenia branżowe i związki zawodowe. W sumie w całym procesie wzięło udział kilkaset podmiotów reprezentujących partnerów potencjalnych zainteresowanych udziałem w pracach nad PrRK.

2. PORTUGALSKA RAMA KWALIFIKACJI

W Portugalii zorganizowany system nadawania kwalifikacji wcześniej praktycznie nie istniał¹⁹. PrRK ma być instrumentem potwierdzającym wewnętrzną spójność portugalskiego systemu nadawania kwalifikacji oraz relacji między nimi.

PrRK jest bezpośrednio wzorowana na ERK. Składa się z ośmiu poziomów, które zdaniem jej twórców bardziej precyzyjnie oddają charakter nadawanych w portugalskim systemie edukacyjnym kwalifikacji niż wcześniej stosowane klasyfikacje kwalifikacji. Poszczególne poziomy PrRK bezpośrednio odpowiadają poziomom ERK, jak ilustruje to tabela 1.

Tabela 1. Poziomy PrRK i ich odniesienie do poziomów ERK

Poziomy PrRK	Poziomy ERK
Poziom 8	Poziom 8
Poziom 7	Poziom 7
Poziom 6	Poziom 6
Poziom 5	Poziom 5
Poziom 4	Poziom 4
Poziom 3	Poziom 3
Poziom 2	Poziom 2

¹⁹ Autorzy Raportu Referencyjnego używają na jego określenie terminu „implicit framework” (jęz. angielski – domniemany, ukryty), co ma odzwierciedlać brak klarownych powiązań i hierarchii zdobywanych kwalifikacji, niewłaściwe ich klasyfikowanie oraz niewielkie znaczenie uzyskiwanych świadectw czy certyfikatów dla rynku pracy.

Poziom 1	Poziom 1
----------	----------

PrRK jest oparta na efektach uczenia się. Deskryptory PrRK są bezpośrednio wzorowane na ERK, z uwzględnieniem jednej zmiany – termin „**kompetencje**” został zastąpiony terminem „**postawy**”²⁰. Jednak definicja tej kategorii deskryptorów zawarta w PrRK jest dokładnie taka sama, jak dla „kompetencji” w ERK. Twórcy PrRK uzasadniają różnicę, odwołując się do definicji „kompetencji” zawartej w Krajowym Systemie Kwalifikacji²¹. Ich zdaniem użycie terminu „postawa” pozwala dokładniej oddać poziom indywidualnej odpowiedzialności danej osoby za podejmowane przez nią działania oraz działania osób trzecich, a także poziom autonomii jej działań.

Deskryptory zastosowane w PrRK – w podziale na **wiedzę, umiejętności i postawy** – zostały również podzielone na subkategorie: kryteria używane do klasyfikowania kwalifikacji na poszczególnych poziomach PrRK. Zgodnie z tym podziałem „wiedza” zawiera dwie podkategorie: „**głębia wiedzy**” (umiejętność zademonstrowania wiedzy od podstawowych faktów po pogłębioną specjalistyczną wiedzę z danej dziedziny) oraz „**zrozumienie i myślenie krytyczne**” (umiejętność interpretacji informacji, umieszczania ich w kontekście, aż po świadomość wszystkich kwestii powiązanych z obszarem specjalizacji); „umiejętności” podzielono na „**głębię i szerokość**” (stopniowo rosnące umiejętności poznawcze i praktyczne) oraz „**cel**” (wykonywanie zadań, od realizacji prostych poleceń, po prowadzenie samodzielnych badań i rozwiązywanie problemów), natomiast „postawy” podzielono na „**odpowiedzialność**” (za pracę swoją i innych, stopniowo rosnąca od braku odpowiedzialności na poziomie 1 PrRK do odpowiedzialności za innych wiążącej się z demonstrowaniem autorytetu, innowacji oraz naukowej i zawodowej integralności na poziomie 8 PrRK) oraz „**autonomię**” (stopniowo rosnący stopień autonomii działań wzrastający wraz z każdym poziomem PrRK).

W założeniu PrRK ma obejmować kwalifikacje uzyskiwane w całym systemie edukacyjnym: od kształcenia podstawowego, średniego i wyższego, po kształcenie zawodowe. Do poziomów Ramy przypisywane są także kwalifikacje uzyskiwane w edukacji pozaformalnej i poprzez uczenie się nieformalne (ich ocena i certyfikacja odbywa się w oparciu o procedury systemu RVCC). Proces przypisywania kolejnych kwalifikacji do poziomów 6-8 PrRK został zakończony, jednak dodawanie kwalifikacji do poziomów 1-5 PrRK wciąż trwa. Kwalifikacje uzyskiwane w szkolnictwie zawodowym są przypisywane co najmniej do poziomu 2 PrRK. Poziomy kwalifikacji w PrRK oraz prowadzące do ich zdobycia programy nauczania przedstawia tabela 2.

Tabela 2. Kwalifikacje na poszczególnych poziomach Portugalskiej Ramy Kwalifikacji oraz ścieżki ich zdobywania.

Poziom PrRK	Kwalifikacje	Ścieżki zdobywania kwalifikacji
-------------	--------------	---------------------------------

²⁰ Attitudes (jęz. angielski). W efekcie deskryptory używane w PrRK to knowledge, skills and attitudes.

²¹ “the proven ability to use knowledge, skills and attitudes at work, in professional development, in education and in personal development”, cyt. za “Report on the Referencing of the National Qualifications Framework to the European Qualifications Framework”, s. 21

1	2. cykl kształcenia podstawowego	2. cykl kształcenia podstawowego Kształcenie i szkolenia dla młodych (ETC) – typ 1 (podwójna certyfikacja) Program kształcenia podstawowego dorosłych – 2. cykl (szkoła) Kształcenie i szkolenia dla dorosłych (ETA) – B1+B2; B2 (podwójna certyfikacja) Uznawanie, Walidacja i Certyfikacja kompetencji edukacyjnych (RVCC)
2	3. cykl kształcenia podstawowego 3. cykl kształcenia podstawowego i certyfikacja zawodowa	3. cykl kształcenia podstawowego Kształcenie i szkolenia dla młodych (ETC) – typy 2, 3, 4 (podwójna certyfikacja) Specjalne kursy z zakresu kształcenia podstawowego w dziedzinie sztuki (szkoła) Program kształcenia podstawowego dorosłych 3. cyklu (szkoła) Edukacja i kursy szkoleniowe dla dorosłych (ETA) – B2+B3; B3 (podwójna certyfikacja) Uznawanie, Walidacja i Certyfikacja kompetencji edukacyjnych (RVCC) Uznawanie, Walidacja i Certyfikacja kompetencji zawodowych (RVCC) Certyfikowane szkolenie modułowe (podwójna certyfikacja)
3	Kształcenie średnie	Programy nauczania w zakresie nauk humanistycznych i ścisłych Specjalne programy nauczania w zakresie muzyki i tańca (szkoła) Program edukacji dorosłych – program nauczania w zakresie nauk humanistycznych i ścisłych Kształcenie i szkolenia dla dorosłych (ETA) (szkoła) Uznawanie, Walidacji i Certyfikacja kompetencji (RVCC) (szkoła)
4	Kształcenie średnie i certyfikacja zawodowa Kształcenie średnie i staż zawodowy – minimum 6 miesięcy	Kształcenie i szkolenia dla młodych (ETC) – typy 5, 6, 7 (podwójna certyfikacja) Kursy zawodowe Kursy rzemieślnicze Specjalne kursy w dziedzinie sztuki – sztuki wizualne i audiowizualne (podwójna certyfikacja) Program kształcenia dorosłych – specjalne kursy w dziedzinie sztuki (sztuki wizualne i audiowizualne) Kształcenie i szkolenia dla dorosłych (ETA) (podwójna certyfikacja) Uznawanie, Walidacja i Certyfikacja kompetencji (RVCC) (podwójna certyfikacja) Certyfikowane szkolenia modułowe (podwójna certyfikacja) Programy nauczania w dziedzinie nauk humanistycznych i ścisłych plus staż zawodowy – minimum 6 miesięcy
5	Dyplom specjalizacji technologicznej	Kurs specjalizacji technologicznej
6	Licencjat	Licencjat
7	Magister	Magister
8	Doktorat	Doktorat

3. PORTUGALSKI SYSTEM EDUKACYJNY I NADAWANE W NIM KWALIFIKACJE

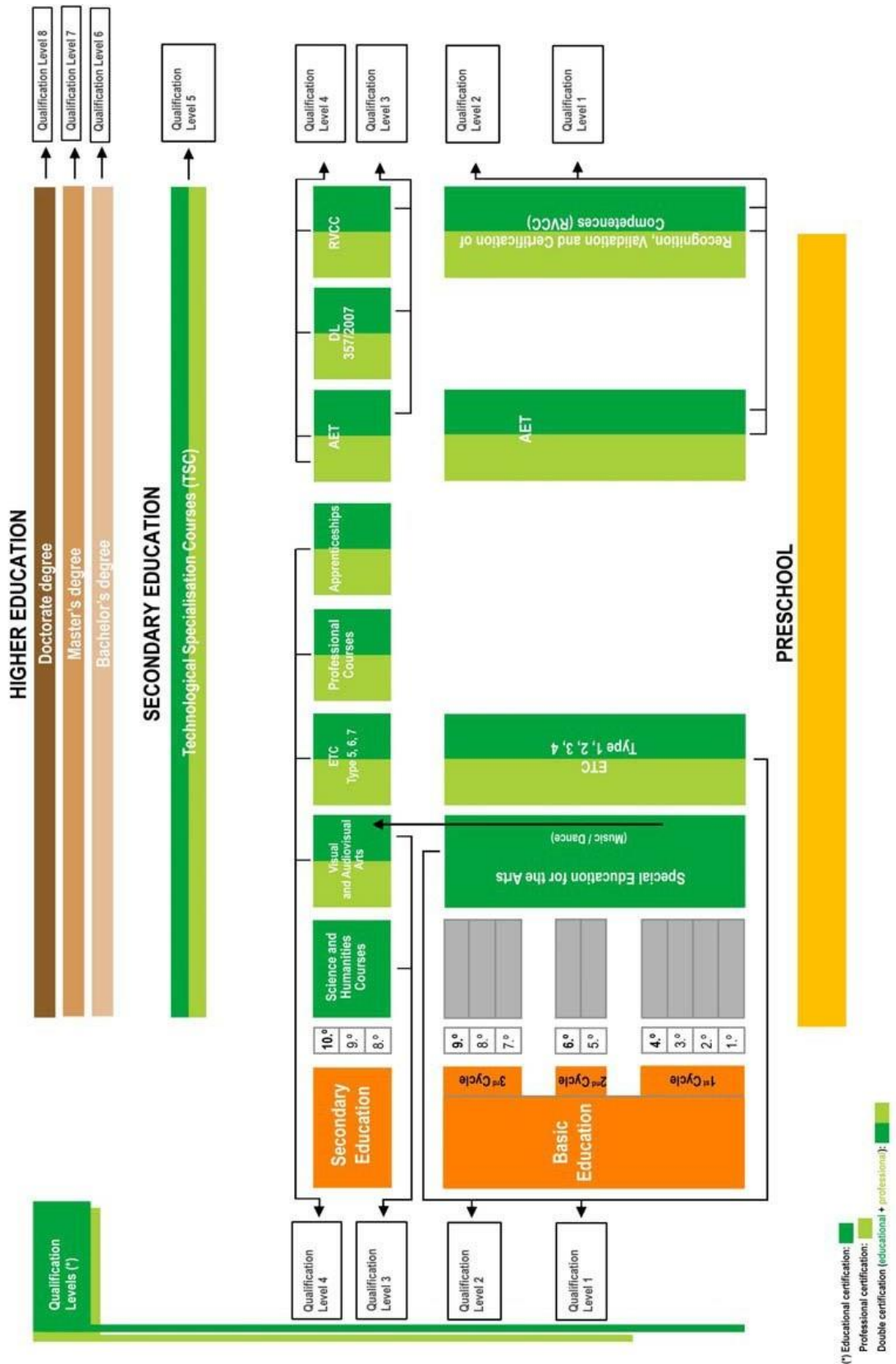
Zgodnie z obowiązującym prawem sektor edukacji w Portugalii dzieli się na edukację przedszkolną, szkolną (podzieloną na kształcenie podstawowe, średnie i wyższe) oraz kształcenie innego typu²². Poniższy rysunek ilustruje poszczególne etapy edukacji szkolnej oraz poziomy uzyskiwanych kwalifikacji (jęz. angielski).

---

²² Ang. „extra-school education”

Source: National Agency for Qualification

Źródło: „Report on the Referencing of the National Qualifications Framework to the European Qualifications Framework”, June 2011

3.1. Kształcenie w przedszkolach

W Portugalii edukacja przedszkolna nie jest obowiązkowa, ale zgodnie z założeniami ustawowymi ma być dostępna dla wszystkich dzieci od 5. roku życia (z edukacji przedszkolnej mogą jednak korzystać również dzieci młodsze, od 3. roku życia). Odpowiedzialność za dostępność sieci przedszkoli – oraz możliwości korzystania z nich za darmo – spoczywa na państwie. Kwalifikacje zdobywane w przedszkolach nie są przypisane do poziomów PrRK.

3.2. Kształcenie w szkołach podstawowych

Nauka w szkołach podstawowych jest obowiązkowa i darmowa. Obejmuje dzieci w wieku 6-15 lat oraz została podzielona na trzy cykle: w 1. cyklu (4-letnim) kształceniem uczniów z danej klasy zajmuje się jeden nauczyciel (część zajęć – nauka języków obcych czy wychowanie fizyczne – mogą prowadzić jednak inni pedagodzy); w 2. i 3. cyklu (odpowiednio 2- i 3-letnim) proces nauczania został podzielony na poszczególne przedmioty, lekcje prowadzą już wyspecjalizowani nauczyciele. Kwalifikacje, jakie można uzyskać w ramach edukacji podstawowej, zostały określone w programach nauczania i są nadawane wraz z ukończeniem 2. oraz 3. cyklu edukacji podstawowej. Kwalifikacje te przypisywane są odpowiednio do poziomu 1 i 2 PrRK.

W ramach edukacji podstawowej istnieją też dwie dodatkowe ścieżki nauczania:

- wyspecjalizowany tok kształcenia muzycznego (w tym rozszerzony program nauczania muzyki, chorałów gregoriańskich oraz nauka tańca),
- kształcenie i szkolenia uzupełniające dla tych młodych ludzi, którzy mają problemy z ukończeniem szkoły podstawowej, musieli z jakichś powodów przerwać naukę lub chcą uzyskać kwalifikacje zawodowe pozwalające wejść na rynek pracy natychmiast po jej ukończeniu. Takie osoby mogą wybrać jeden z czterech typów kształcenia ogólnego lub zawodowego, pozwalający uzyskać świadectwa ukończenia szkół podstawowych oraz zawodowych.

Opisane wyżej trzy ścieżki nauczania otwierają drogę do zdobywania wykształcenia średniego.

Dla dorosłych, którzy nie posiadają wykształcenia podstawowego, organizowane są specjalne klasy. Nauka w nich jest oparta na programie kursów kształcenia i szkolenia dorosłych (AET), zgodnie z procedurami ujętymi w Systemie Uznawania, Walidacji i Certyfikacji Kompetencji (RVCC) lub poprzez moduły szkoleniowe, prowadzące do zdobycia świadectwa²³. Moduły te obejmują wydzielone części programów nauczania, pozwalające w elastyczny sposób uzupełniać braki w edukacji i zdobywać konkretne kwalifikacje. W zamyśle mają pozwalać na powrót na rynek pracy lub dalszy rozwój

²³ Jęz. angielski: certified training modules

kariery zawodowej. Każdy kurs tego typu jest oparty na zaleceniach zawartych w Krajowym Katalogu Kwalifikacji.

W ramach zdobywanego w ten sposób wykształcenia można uzyskać zarówno świadectwo wykształcenia podstawowego, jak i świadectwo wykształcenia zawodowego (lub oba jednocześnie). Otwierają one dorosłym drogę do zdobycia wykształcenia średniego. Kwalifikacje zdobywane w ten sposób – analogicznie do kwalifikacji zdobywanych przez uczniów szkół podstawowych – są przypisywane do poziomów 1 i 2 PrRK. W przypadku modułów szkoleniowych kwalifikacje zdobywane w ten sposób są przypisywane do poziomu 2 PrRK.

3.3. Kształcenie w szkołach ponadpodstawowych

Kształcenie w szkołach średnich trwa 3 lata. Osoby mające zamiar w przyszłości zdobyć wykształcenie wyższe mogą wybrać klasy o rozszerzonym profilu humanistycznym, językowym, socjoekonomicznym lub z dziedziny nauk ścisłych i technologii. Na zakończenie nauki uczniowie zdają w tym przypadku: krajowy egzamin z języka portugalskiego oraz trzy dodatkowe egzaminy powiązane z wybranym profilem nauki w szkole średniej oraz przyszłym kształceniem wyższym w wybranym kierunku. Po zdaniu egzaminów uczeń otrzymuje dyplom poświadczający uzyskanie wykształcenia średniego oraz świadectwo, w którym wyszczególnione są ostateczne oceny z poszczególnych przedmiotów oraz oceny uzyskane na egzaminie końcowym. Kwalifikacje uzyskiwane w wyniku ukończenia szkoły średniej są przypisywane do poziomu 3 PrRK.

Szkoły średnie oferują szereg innych możliwości kształcenia. Programy nauczania koncentrujące się na muzyce i tańcu wiążą się ze zdobyciem dyplomu wykształcenia średniego oraz kwalifikacji przypisywanych do poziomu 3 PrRK. W przypadku programów nauczania koncentrujących się na sztukach audiowizualnych dyplom wykształcenia średniego i zdobyte kwalifikacje przypisane są do poziomu 4 PrRK.

W ramach kształcenia średniego istnieje możliwość skorzystania z 3-letnich zawodowych programów nauczania, pozwalających zarówno zdobyć świadectwo wykształcenia średniego, jak i świadectwa kwalifikacji zawodowych (wspomniany wcześniej mechanizm tzw. podwójnej certyfikacji). Uczniowie, którzy skorzystają z takiej możliwości, są przygotowani do wejścia na rynek pracy; mogą także kontynuować naukę, w tym w szkołach wyższych. Otrzymują świadectwo wykształcenia średniego, a uzyskane kwalifikacje są przypisywane do poziomu 4 PrRK.

Uczniowie zainteresowani przede wszystkim zdobywaniem kwalifikacji zawodowych mogą skorzystać z programów nauczania lub kursów rzemieślniczych, w ramach których zdobywają zarówno wiedzę teoretyczną (w placówkach edukacyjnych), jak i praktyczne umiejętności (w przedsiębiorstwach danej branży). Aby z nich korzystać chętni muszą mieć wykształcenie podstawowe. Ukończenie szkoły średniej nie jest wymagane. Ostatni rok nauki jest finalizowany Końcowym Egzaminem Zawodowym, w ramach którego uczeń musi udowodnić zdobycie praktycznych umiejętności zawodowych z danej dziedziny. Kwalifikacje zdobywane w ten sposób są przypisywane do poziomu 4 PrRK.

Również w przypadku edukacji w szkołach średnich istnieje możliwość skorzystania ze szkoleń uzupełniających adresowanych do osób, które nie były w stanie ukończyć lub musiały przerwać naukę. Osoby dorosłe mogą korzystać z kilku ścieżek zdobycia wykształcenia średniego: do najważniejszych należą kursy kształcenia i szkolenia dorosłych (AET), RVCC oraz moduły szkoleniowe. W przypadku AET dorośli mogą skorzystać z dwóch ścieżek: uzyskać świadectwo edukacji lub tzw. podwójną certyfikację. W pierwszym przypadku zdobyte kwalifikacje są przypisywane do poziomu 3 PrRK, w drugim – do poziomu 4 PrRK. W obu przypadkach zdobyte świadectwa otwierają drogę do podjęcia nauki w szkołach wyższych lub w ramach Kursu Specjalizacji Technologicznej.

Do walidacji posiadanych efektów uczenia się właściwych dla wykształcenia średniego w ramach RVCC mogą przystąpić osoby powyżej 18. roku życia z co najmniej trzyletnim doświadczeniem zawodowym. Jeżeli ich kwalifikacje zostaną potwierdzone, otrzymają one świadectwo częściowego lub świadectwo pełnego wykształcenia średniego (to drugie poświadcza kwalifikacje poziomu 3 PrRK). Analogiczna procedura obowiązuje również w przypadku procesu edukacji zawodowej RVCC – otrzymywane na koniec świadectwo może dokumentować posiadanie częściowego lub pełnego wykształcenia zawodowego. To drugie potwierdza posiadanie kwalifikacji poziomu 4 PrRK. Po otrzymaniu świadectwa można przystąpić do specjalnego egzaminu umożliwiającego podjęcie studiów wyższych (organizowanego przez instytucje kształcenia wyższego) lub państwowego egzaminu na zakończenie szkoły średniej.

W przypadku modułów szkoleniowych programy nauczania na szczeblu edukacji ponadpodstawowej zostały podzielone na tzw. krótkie jednostki szkoleniowe (STU²⁴) zintegrowane ze ścieżkami kształcenia średniego ujętymi w Krajowym Katalogu Kwalifikacji. Kwalifikacje zdobyte w ten sposób są przypisywane do poziomu 4 PrRK.

W rezultacie wspomnianych wyżej reform, mających na celu poprawę poziomu wykształcenia całej populacji, w Portugalii istnieją też dodatkowe formy zdobywania wykształcenia średniego skierowane do dorosłych. Specjalne programy nauczania kieruje się np. do osób, które zmuszone były przerwać naukę, a kształciły się według nieistniejących już programów nauczania. Brakującą wiedzę można uzupełnić i potwierdzić poprzez szkolenia modułowe oparte na STU, co prowadzi do zdobycia kwalifikacji przypisywanych do poziomu 3 PrRK. Można również podjąć naukę w ramach bardziej rozbudowanych kursów – dotyczy to przede wszystkim osób, które kształciły się celem zdobywania wykształcenia wyższego lub kwalifikacji zawodowych. Kończą się one egzaminem możliwie najbliższym do egzaminu, którym finalizowany był nieistniejący przedmiot nauki (w przypadku kształcenia zawodowego) lub egzaminem państwowym (w przypadku edukacji ogólnej). W pierwszym przypadku zdobyte kwalifikacje są przypisywane do poziomu 4 PrRK, w drugim – do poziomu 3.

3.4. Kształcenie wyższe, nie przebiegające na uniwersytetach

W 2006 r. w Portugalii wprowadzono możliwość uzyskiwania kwalifikacji w edukacji wyższej, nie przebiegającej na uniwersytetach w wyniku ukończenia tzw. kursów

²⁴ Short Training Units (jęz. angielski)

specjalizacji technologicznej (TSC²⁵). To wyspecjalizowane ścieżki szkolenia zawodowego, skoncentrowane na poszczególnych obszarach technicznych i mające pomóc studentom w wejściu na rynek pracy, przekwalifikowaniu się lub w podjęciu studiów wyższych. Zwykle program nauczania w ramach TSC obejmuje 1200-1500 godzin nauki – od 1 do 1,5 roku. Ukończenie kursu wiąże się ze zdobyciem dyplomu specjalizacji technologicznej (DTS). Szkoły wyższe przewidują dla posiadaczy DTS osobne procedury związane z podjęciem studiów wyższych. DTS potwierdza również zdobycie kwalifikacji przypisywanych do poziomu 5 PrRK.

3.5. Kształcenie w szkołach wyższych

Kształcenie w szkolnictwie wyższym jest w Portugalii podzielone na trzy cykle, kończące się zdobyciem tytułu licencjata, magistra i doktora. Techniczne szkoły wyższe (politechniki) nadają jednak wyłącznie dwa pierwsze z wymienionych tytułów, a ich programy kształcenia mają doprowadzić przede wszystkim do rozwoju zawodowego studenta. 3-letnie studia w ramach pierwszego cyklu wiążą się z koniecznością sfinalizowania wszystkich elementów programu kształcenia. Zdobyte kwalifikacje są przypisywane do poziomu 6 PrRK. Drugi cykl kształcenia wyższego trwa zazwyczaj 3-4 semestry (1,5-2 lata). W przypadku kształcenia uniwersyteckiego ma prowadzić do zdobycia specjalizacji akademickiej, w przypadku kształcenia technicznego – do zdobycia specjalizacji zawodowej. W obu przypadkach magisterium wiąże się ze sfinalizowaniem wszystkich elementów programu kształcenia oraz przygotowaniem i obroną dysertacji, raportu z projektu lub raportu ze stażu. Zdobyte kwalifikacje są przypisywane do poziomu 7 PrRK. Trzeci cykl kształcenia wyższego – studia doktoranckie – wiąże się ze sfinalizowaniem wszystkich elementów programu kształcenia, a także obroną też zawartych w pracy doktorskiej, obroną wyników określonej liczby przeprowadzonych badań lub prezentacją określonej liczby prac (w przypadku sztuk pięknych). Zdobyte kwalifikacje są przypisywane do poziomu 8 PrRK.

4. PRZYKŁAD KWALIFIKACJI NADAWANYCH W PORTUGALSKIM SYSTEMIE EDUKACYJNYM

Poniższa tabela przedstawia fragment opisu kwalifikacji „technika zarządzania” na poziomie 4 PrRK, nadawanych w ramach RVCC.

Kod/nazwa obszaru szkoleń: 345. Zarządzanie i administracja
Kod/nazwa ścieżki kariery: 345033 – Technik wsparcia zarządzania
Poziom kwalifikacji: 4

Jednostki kompetencji ²⁶	Zadania	Wiedza	Postawy
CU 4 – Prowadzenie ksiąg rachunkowych	4.1. Kalkulowanie VAT na cele kredytowe i debetowe 4.2. Klasyfikowanie dokumentów na klasy 1-8 SNC	• Wprowadzenie do kodów i standardów rachunkowych o Kod rachunkowy (CC) o Wpisy księgowo	Ułatwianie komunikacji między różnymi interlokutorami

²⁵ Technological specialisation courses (jęz. angielski)

²⁶ Zgodnie z klasyfikacją stosowaną w portugalskim Krajowym Katalogu Kwalifikacji standardy kompetencji dla danego stanowiska są podzielone na “jednostki” (competence units), oparte na efektach uczenia się. Mają one zastosowanie przede wszystkim w przypadku kwalifikacji uzyskiwanych w ramach RVCC.

	zgodnie z stosowanym prawem 4.3. Prowadzenie wpisów księgowych za pomocą narzędzi IT	o Narzędzia IT o Użycie IT	
CU 9 – Przeprowadzanie procedur związanych z zasobami ludzkimi	9.1. Organizacja procesów rekrutacji, selekcji, admisji i ewaluacji zasobów ludzkich 9.2. Planowanie wewnętrznych kursów szkoleniowych dla zasobów ludzkich 9.3. Zarządzanie bazą danych zasobów ludzkich (aplikacja IT) 9.4. Procedowanie wypłaty pensji w aplikacjach IT	<ul style="list-style-type: none"> • Podstawowa znajomość zarządzania technicznego zasobami ludzkimi: <ul style="list-style-type: none"> o Zarządzanie techniczne zasobami ludzkimi o Znajomość technik zarządzania zasobami ludzkimi o Procedury administracyjne związane z zasobami ludzkimi • Struktura organizacyjna, komunikacja organizacyjna, funkcje w firmie • Legislacja związana z zatrudnieniem • Legislacja administracyjna • Zasady podatkowe • Podatek dochodowy • Raportowanie o zasobach ludzkich • aplikacje IT z zakresu zarządzania zasobami ludzkimi 	Przejmowanie inicjatywy w rozwiązywaniu problemów w trudnych sytuacjach
CU 11 – Przygotowywanie operacyjnych planów marketingowych	11.1. Analiza wewnętrznych i zewnętrznych sytuacji biznesowych – spółka, konkurencja i SWOT 11.2. Formułowanie celów planów marketingowych 11.3. Projektowanie/ przygotowywanie mieszanych strategii marketingowych 11.4. Formułowanie/planowanie planów działania	<ul style="list-style-type: none"> • Plany marketingowe – potrzeby i reguły • Implementacja planów marketingowych 	
CU 12 – Kontrola zarządzania	12.1. Projektowanie budżetów na cele zarządzania 12.2. Kalkulowanie i analiza przekroczenia budżetu 12.3. Diagnozowanie potrzeb firmy i decyzje co do systemu kontroli zarządzaniem	<ul style="list-style-type: none"> • Podstawowe zasady kontroli zarządzania • Kontrola budżetowa i budżetu • Definiowanie i implementacja systemów kontroli zarządzania 	Zarządzanie czasem

5. ZAPEWNIANIE JAKOŚCI KSZTAŁCENIA I NADAWANYCH KWALIFIKACJI

W portugalskim systemie edukacji zapewnianie jakości kształcenia i uzyskiwanych w jego wyniku kwalifikacji zostało podzielone między dwa ministerstwa: Ministerstwo Edukacji odpowiedzialne za kształcenie w szkołach oraz Ministerstwo Pracy odpowiedzialne za wszystkie inne podmioty kształcące i szkolące. Ministerstwa te ustanowiły osobne systemy zapewniania jakości, które posiadają jednak wspólne elementy:

- licencjonowanie dostawcy usług edukacyjnych (w oparciu o standardy zawarte w stosownych aktach prawnych),
- bieżącą ocenę i monitoring działania oraz rezultatów osiągniętych przez poszczególne placówki edukacyjne,
- kontrolę jakości uzyskiwanych kwalifikacji (skoncentrowaną na skuteczności realizowanego programu nauczania oraz mechanizmach korekcji wykrytych błędów),

- ocenę rezultatów osiągniętych przez placówki (z uwzględnieniem zmian programów nauczania tak, by koncentrowały się na efektach uczenia się).

W odniesieniu do placówek będących pod kontrolą Ministerstwa Edukacji kluczową rolę dla zapewnienia jakości kształcenia i nadawanych kwalifikacji odgrywa Generalny Inspektorat Edukacji. Zajmuje się on m.in. tworzeniem mechanizmów nadzoru procesu nauczania w szkołach, mechanizmami kontroli działań edukacyjnych placówek, audytem zewnętrznym zarządzania placówkami, zewnętrzną oceną zmierzającą do poprawy warunków nauczania oraz wsparciem rozwoju samooceny w szkołach.

Od 2002 r. szkoły, w których realizowane są programy nauczania z obszaru edukacji ogólnej, mają obowiązek przygotowywania raportów samooceny. Opinie oraz rekomendacje dotyczące samooceny są przygotowywane przez Krajową Radę Edukacji, niezależną organizację doradczą.

W przypadku szkolnictwa zawodowego system zapewniania jakości kształcenia i nadawanych kwalifikacji jest bardziej rozbudowany. Kluczową rolę przypisuje się w nim programom nauczania – ich standardy oraz wymogi dotyczące jakości są określone w Krajowym Katalogu Kwalifikacji. Dzięki tym kryteriom również uznawanie kwalifikacji zdobytych w drodze edukacji pozaformalnej i nieformalnego uczenia się jest procedurą transparentną. Za rozwój i bieżącą aktualizację Katalogu odpowiada 16 Sektorowych Rad Kwalifikacji.

Nad jakością kształcenia w poszczególnych placówkach szkolnictwa zawodowego czuwa Krajowa Agencja ds. Kwalifikacji, która promuje i reguluje rozwiązania dla tego sektora – m.in. zarządza systemem podwójnej certyfikacji oraz zajmuje się badaniami i innowacjami w obszarze metodologii nauczania. Dla sieci Centrów Nowych Możliwości sformułowano też Kartę Jakości²⁷. Zawiera ona wymagania związane z procesem uznawania efektów uczenia się (również zdobywanych w ramach edukacji pozaformalnej i uczenia się nieformalnego, czyli poprzez procedury RVCC) oraz klarownie przedstawia strategię działania i usługi, jakie zapewnia sieć Centrów Nowych Możliwości. Zawiera m.in. System Referencji Wskaźników Zapewniania Jakości w Centrach Nowych Możliwości, w którym przejrzysto opisano rezultaty, jakich oczekuje się od tego typu placówek w każdym obszarze działalności.

W szkolnictwie zawodowym funkcjonuje osobny system certyfikacji dostawców usług edukacyjnych, będący elementem portugalskiego Krajowego Systemu Kwalifikacji. Proces certyfikacji obejmuje nie tylko poszczególne obszary związane z cyklem kształcenia (diagnoza potrzeb szkoleniowych, planowanie szkolenia, rozwój i implementacja kursów i działań o charakterze szkoleniowym), ale też globalne uznanie placówki szkoleniowej. W ramach procesu certyfikacji placówki muszą udowodnić, że spełniają warunki definiujące jakość świadczonych usług edukacyjnych – od proceduralnych (jak właściwe ukonstytuowanie się i rejestracja instytucji świadczącej usługi edukacyjne, bieżące wywiązywanie się ze zobowiązań podatkowych i socjalnych) po wymagania określone w

²⁷ The Quality Charter for the New Opportunities Centres; dokument jest dostępny pod adresem: <http://www.ihcp.org/assets/files/gcfp-files/RVCC3.pdf> (jęz. portugalski)

stosownych rozporządzeniach rządowych, dotyczące zapewniania jakości w procesie certyfikacji. Ocena ich działań należy do Generalnego Dyrektoriatu ds. Zatrudnienia i Relacji Pracowniczych, znajdującego się w strukturach Ministerstwa Pracy. Dyrektoriat organizuje regularne inspekcje zewnętrzne, które mają potwierdzić, że standardy jakości procesu kształcenia są utrzymywane²⁸, wypełniają minimalne kryteria, jakich oczekuje państwo oraz że placówka gwarantuje określone rezultaty pracy szkoleniowej.

---

²⁸ Standardy można znaleźć pod adresem: <http://certifica.dgert.mtss.gov.pt/> (jęz. portugalski)

BIBLIOGRAFIA

Akty prawne:

Konstytucja Republiki Portugalskiej

Publikacje:

„Portugal Shrugs At Austerity”, Scott Sayare opubl. “The New York Times” 07.06.2012

“Report on the Referencing of the National Qualifications Framework to the European Qualifications Framework”, June 2011

“The Economic Dimensions of Literacy in Portugal: A Review”, November 2009

“The Quality Charter for the New Opportunities Centres”, 2007

„Recognition, validation and certification of competences: the low-qualified and the learning paradigm in Portugal” Isabel P. Gomes, Joaquim L. Coimbra, Isabel Menezes (dokument niedatowany)

Strony internetowe:

<http://www.a3es.pt/>

<http://www.anqep.gov.pt/>

<http://www.catalogo.anqep.gov.pt/>

<http://certifica.dgert.mtss.gov.pt/>

<http://data.worldbank.org/>

<http://www.dgert.mtss.gov.pt/>

<http://www.dges.mctes.pt/>

<http://www.dgdc.min-edu.pt/>

<http://www.eqavet.eu/>

<http://www.gepe.min-edu.pt/>

<http://www.imf.org/>

http://www.ine.pt/scripts/flex_definitivos/Main.html

<http://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/konst/portugalia-s.html>

<http://www.portugal.gov.pt/en/the-ministries/ministry-of-education-and-science.aspx>

<http://www.portugal.gov.pt/pt/os-ministerios/ministerio-da-solidariedade-e-seguranca-social.aspx>

<http://sigarra.up.pt>